

Злодій

Михась Ткач

За солом'яними стріхами вихопилося червоне покотьюло. Усміхнувся ранок п'ятого повоєнного літа.

Стоїть Павло серед двору й дивиться на зруб нової хати — очі йому несила одірвати. Зняв картуза: голова мокра, аж пара йде. Ноги від втоми: тинь, тинь. Ще одну деревину, укравши, удосвіта з лісу приніс. "Як буде все гаразд, то завтра покладу — буде по вікна. А потім короткі сумаки підуть. Буде легше", — душа радується...

Із сінець тихо озивається жінка:

— Ти б, Павле, снідати вже йшов.

— Снідати то й снідати. Тільки треба прикрити хоч яким гіллям оці ломаки. А то — ще нарветься хтось... Бригадир був?

Ще до череди! Боже, коли все це кінчиться? Ніч не спиш — як у лихоманці! Дай сама прикрию. А ти йди вкosi щось теляті. Бо знову полетиш на весь день...

— Не хотілося б... То ж поділена трава — на пайки.

— Як у ліс, то можна, а як трави жменю вкосити, то вже й ні! Люди ж косять!

Павло щось буркнув під ніс, узяв косу й пішов стежкою донизу. "І що їм ота хата? Для кого буду? Шестеро дітей гасає по глиняній долівці, а жінка он знову ходить вповні. То чого далі ждати? На кого надіятися? Тільки на свої руки!" — вертілося в голові, як повертався з околиці. Ніс в одній руці косу, іншою тримав оберемок трави. Кинув її в ясла, сплюнув: "Хіба це кінець! Он свині вже кричать. Треба йти за половою в поле".

Переступив поріг хати — усміхнувся... Діти, як голубенята, обліпили стіл. Сам примостився на ослоні, поклав на білу скатертину великі, червоні кулаки. Дружина обізвалася від печі:

— Руки б помив.

— Ніколи! Давай щось перекусити, бо бігти треба до кузні.

Наспих поснідав, ухопив ключі і вилетів за двері.

— Отак щодня! От лишенько, робить-робить, і поїсти нема коли. Не лети! Дітей полякаєш, — озветься услід.

В горні вже гуде полум'я, іскриться на чолі Павла піт, а в голові думки: "А що як гайнуть до Забутного? Там гарні вільхи. Діти, слава Богові, не голодні, так хата засіла в грудях. Не спиться через неї. Усі ці роки кожную копійчку туди гачу. Ліс, мов те золото, ні за які гроші не купиш. Хто зараз у селі зводить хату? Можна на пальцях порахувати. Терещенко бляхою вкрив — йому добре: на машині працює, та й жінка у коморі сидить... Трактористи добре тепер заробляють! — спало на думку. — А що як собі до них піти? Робив же колись... Бо що в кузні я маю? Тю на тебе! Бач, як у голові загуділо?"

Павло дійсно не знав, куди діватися від думок, що клубилися над ним, мов сивий

туман. "Оце б уклеїв себе! Чого це раптом збунтувався? То терпіти не міг трактора, а то... Хату треба будувати дітям! Хату!" — не сходило з думки. Аж вилаявся!

Вихопив із горна шмат червоного заліза і жбурнув у воду. "Хай йому грець!" Витер рукавом спітніле чоло — велетенська постать Павла протиснулася на вулицю крізь закопчений отвір кузні. Походив трохи сюди-туди, роздумуючи, а потім — двері на замок та й гайда до хати. Тільки біля двору згадав, що викликав сьогодні голова колгоспу, однак вертатися не став.

Притесав у вишняку деревину, яку ще вдосвіта приволік із лісу, і затяг її на стіну. А коли сонце розтануло за синьою смугою обрію, підперезався мотузком і подався попід городами в поле... Але й у дорозі трактор ніяк не виходив йому з голови. Повернувшись пізно вночі додому, не стримався й натякнув про це дружині.

Та ніби згодилася, однак застерегла:

— Запряжешся, а мені що робити? Сам знаєш, що скоро родитиму...

І Павло ніби змирився.

А наступного дня покликав його голова — спокій ніби вітром здуло. Повертався Павло від контори додому, промовляючи сам до себе:

— І чого мені запропонували зварювальний агрегат? От ще! А кому?

Згадувалося: "Приймай, бо нема кому на тому апараті працювати. Був хлопець — кинув. Молодий, то в город подався. Приймай! Десять процентів сіна дамо".

"Бач, як заговорив. А рік тому за пуд картоплі бив кулаком по столу. Ну, Павле, — запитував сам себе, — згоджуєшся? Піду, — вирішив, — бо і платити обіцяють добре, і робота цікава. А може, ще й трохи лісу дадуть..."

— Ти що, кузню здаєш? — гукнув хтось услід Павлові з гаража, наче штовхнув межі плечі. Аж в грудях замуляло.

Відповідати не хотілося. "Від людей нічого не сховаєш, — подумав. Підійшов до кузні, не одмикаючи, закурив. — Воно б і в кузні можна, але що тих тридцять трудоднів! Якщо голова погодиться — буду тут і там".

І таки узявся! Відтоді, то в кузні лоба гріє, то на вулиці біля зварювального апарата тупцює. Траплялося, що й сонця уже катма, сховалося за кузнею, а від комбайна привезли поламану деталь. Павло аж сплюне спересердя.

— Хлопці, — озветься, — мені додому вже давно пора. А сам подумає: "Скотині нічого послати".

І коли ж повернеться до хати, то й жінка за оту підстилку нагадає. Повечерявши, візьме Павло знову мотузок та й подасться в поле.

— Що ти з отією в'язанкою соломи носишся? Хіба не можна виписати? Сусіда он скільки навозив! А ти крадеш... Спіймають — оштрафують! — дорікала часом жінка. — Все на плечах, і на плечах. А люди: "У тебе Павло, як віл робить". А що, я тебе посилаю?

Павло тільки усміхався. Пестив долонею діток, що сиділи на лавках та ослоні, а думками вже гуляв у новій хаті.

"Варити взявся, а нічого не знаю. Піти б у вечірню школу?" — подумав.

Похвалився дружині, а вона:

— Тебе послухаєш, то луснеш з подиву. Нащо воно тобі? Онде Андрій Боровик закінчив десять класів, то що міністром став? Так і робить на фермі...

— А я піду!

І таки записався. Кілька вечорів на уроках посидів, а потім — годі. В сім'ї з'явилися нові клопоти — ще дві дочки додалося. Сів на лежанці та й задумався: "Тепер уже не до школи. Хату кінчать треба!"

Ночами майже не спав. Часу не було, та й не давали діти. Ото повернеться з роботи, а вони на долівці — ні пройти, ні сісти.

А між тим, у селі дехто зауважував:

— Треба ж, стільки дітей! Попробуй їх одягти. А він ще й будинок зводить! Звідки воно в нього? З мозоля?

Потроху ті балачки доходили і до Павла. Відмовчувався, тільки думав: "Хай чешуть язики! Ніби я один грішний...Хто каже, той більше мене бере."

Однак образа підспудно краяла серце. І якось на свята, добре випивши у кума, не стримався — спинився серед вулиці і, розмахуючи червоними кулачищами, кидав у простір, наче говорив усьому світові:

— Злодій я?! А чие беру? Може, твоє, Іване, що тичеш на мене пальцем? Але ж твоя нога і в полі не була. А соломи віз привіз! Іч ти! Він не вкрав — виписав! А чиї то мозолі?... А я не криюся — краду солону, сіно... Бо жити треба. А плачу чим? — гукав Павло і підіймав угору два важкі кулаки. — Ось чим плачу! Ось у що це мені обходиться! — висмикував із-за пояса довгу сорочку й без усілякого сорому показував на животі велику грижу. — Ось що для мене ота хата... А ще багацько роботи біля неї — уже зовсім тихо бурмотів він, сідаючи до бабів на лаву під хлівом.

— А навіщо таку велику розпочав? Ні кінця їй, ні краю... — говорила йому сусідка.

— Один раз буду. Думав, ще до жнив поставлю крокви — трамів немає.

Посидів, подумав, а тоді піднявся і подався знову до кума.

Пізно вночі під хатою у Павла гупнуло — на трам розжився.

Вранці до його двору зайшли дільничний міліціонер і голова колгоспу.

— Покажуй, Павле, що ти привіз? — каже голова. — Так, так...

Із печі на долівку стрибають, як горобці, одне за одним діти. Щось сичить у печі, а посеред кімнати з рогачем у руках стоїть розгублена жінка.

— Ну от — тепер посадять! Треба тобі було їхати? Хліб на столі є, так лізе в кручу, — взялася вона за Павла, коли несподівані гості пішли з хати.

— Помовчи! — кинув зі злом той і подався на роботу. Хоч самому теж було невесело. "Посадять, мабуть, — думав. — Жаль, що хата без даху так і зчорніє. А завались ти лихом! І навіщо я ото крав? Хто гнав мене до лісу? Ох, засіла ця хата в грудях. Закінчити б... Накрити б... Ат!"

Через кілька днів Павла викликали на допит, а згодом прийшла повістка в суд. У селі, від хати й до хати, тільки й говорили, що про Авраменків. Одні співчували, інші втішалися: "Так йому й треба!" Все валилося з рук у Павла. А тут ще жінка захворіла.

— Хоч сядь та й плач. Дітей нема на кого залишити, — скаржився людям Павло.

Покликав сусідку, щоб доглянула дітей, і подався до району на суд. Мало хто сподівався, що Павлові зійде, а таки зважили на дітей — у колгоспі відробляти присудили.

— Нічого, якось обійдеться. Добре, що хоч біля сім'ї. А роботи я не боюся, — говорив Павло, весело стукаючи молотком по наковальні.

І знову раненько піде з дому, а повернеться пізно. А в гарячу пору, у жнива, то й дотемна затримається.

— Ти хоч би відпочив трохи, — озветься дружина.

А він до нової хати біжить. І так щоразу.

І таки закінчив! Уже як діти на ноги зіп'ялися. Але схуд за останні роки, наче аж зігнувся. Людям навіть не вірилося, що це той Павло, який заносив та перекидав колись вози з сіном, самотужки тягав колоди на стіну.

Відсвяткував новосілля саме тоді, коли найстарша дочка закінчувала десятий клас і поїхав до міста. Хотілося десь прилаштувати дитину — чи то до навчання, чи то до роботи. Довго блукав вулицями, читав оголошення, розпитував людей, але так нічого й не виходив.

Під вечір, повертаючись додому, надібав знайомого, з яким колись служили в морфлоті.

До міста перебрався? — поцікавився Павло.

— А ти в селі? Де робиш?

— Та в кузні... Варив кілька років, бо ніхто того робити не вмів. Григорій, сусід — він із Донбасу приїхав, — поробив місяць та й покинув. Подався до міста. А я сам, без підміни чотири роки працював...

Коли підійшли до невеличкого кіоску, знайомий зашепотів Павлові на вухо:

— Я працюю заготовачем... Може, корівку потрібно здати — допоможу.

Павло поклав на землю валізу з хлібом, став шукати у кишенях гроші.

— Я б то і в бригаді робив, — ніби не розчувши, знову зачав про своє Павло, — клопотів хватає. Торф у нас ріжуть... Я б ото пішов туди, так знову ж — молодиця не робить, а треба ж комусь у колгоспі. Бо як тоді виореш город або підводу візьмеш?

— Хату побудував? Може, бляха потрібна? — поцікавився знайомий.

Ці слова збентежили Павла.

— Накрив шифером. Воно ж бач, як усе міняється. Коли будувався, то не міг збагнути, де того лісу дістати. А теперечки і ліс, і цеглу виписати можна.

Випили, пообідали разом. В голові Павла зашуміло, обпікало жаром сухі груди, і якийсь невимовний сум наплив Павлові на душу.

— Треба було раніш думати, а тепер... — говорив. — Он Володя Окраєць разом зі мною починав у вечірню школу ходити — лікарем працює. Молодець! А я... Треба було школу не кидати. Ат, треба було! Так знову ж роботи багато, а тут ще й двійня народилася. Хата маленька — тісно. Одна думка — будуватися... Ні, все-таки треба було вчитися...

— За чим сумуєш? — казав знайомий. — Згине воно! За наукою не побивайся. Хліб, сало є — слава богу! Дивись вузол не загуби, — кричав йому вслід, бачачи, як Павло петляє то в один, то в інший бік.

Павло повертався до села збуджений, збаламучений у душі до краю. Пильно дивився на кожне обійстя, де серед зелені то будувалась, то вже стояла накрыта бляхою або шифером нова хата. "Ось воно те прийшло. Живи, будуйся!" — думав. А коли дивився на свою хату, то кожна деревина муляла плечі, пекла шкарубкі долоні...

З тривогою думав про своїх дітей, які зводилися на ноги, мужніли. Одного він боявся: "Не муляла б їм мотузка плечі, що й досі десь у сінях валяється. Тільки не манила б їх стежка вночі в поле..." Не міг заспокоїтись, що так і не закінчив сам десятирічки. Від тої думки аж боляче ставало на серці.

Того року найстарша дочка так ніде й не прилаштувалася. Наступного, проводжаючи її до автобусної зупинки, Павло говорив сусідці:

— Ще раз збирається поступати... Минулого року на вчителя не пройшла по конкурсу. А це вже в академію зібралася. На агронома, каже, не хочу, на зоотехніка — теж. Отакі забаганки. Та поступай, куди поступиш, — лаявся Павло.

Ото проведе дочку за село, а сам задумливо піде до високого будинку на горі, якого звів власними руками.

Ще не раз він ходитиме від нього і до нього, проводжаючи своїх дітей до міста. А коли й найменша дочка зникне за селом, то стоятиме на околиці й гомонітиме невідомо до кого:

— Хай вчаться й не починають із того, що я...

А біля хати тихо шумітимуть ним посаджені явори, духмяна акація сипатиме на вулицю свій медозбір. Вечорами, як завжди, осідатиме сивий туман: на городи, сади, на той шлях, яким діти повертатимуться до своїх батьків.